

Stenografični zapisnik

šeste seje

deželnega zbora Ljubljanskega

dne 30. septembra 1871.

Nazoči: Prvosednik: Deželni glavar dr. Radoslav Razlag. — Vladini zastopnik: Deželni predsednik: Karol pl. Wurzbach-Tannenbergl — Vsi člani razun: Knezoškof dr. Widmar, Kromer, dr. Suppan, Dežman, dr. pl. Kaltenegger, grof Auersperg, grof Blagaj, dr. vitez Savinšek, pl. Langer, grof Thurn, grof Margheri, baron Rastern, Rudež France, baron Apfaltrern in Rudež Karol.

Dnevni red: 1. Dopis c. kr. deželnega predsednika zastran volitve v državni zbor. (Priloga 26.) — 2. Poročilo deželnega odbora o postavi, s katero se dodatno k § 28. odloček 8. občinske postave od 17. februarja 1866 omejuje izdavanje ženitvanjskih oglasnic. (Priloga 28.) — 3. Poročilo o deželni gozdarski soli v Šneperk-u. (Priloga 25.) — 4. Poročilo finančnega odseka o proračunu bolnišničnega, porodnišničnega, najdenišničnega in norišničnega zaklada za leto 1872. (Priloga 24.) — 5. Poročilo peticijskega odseka.

Obseg: Glej dnevni red — peticije.

Seja se začne o 40. minuti črez 10. uro.

Stenographischer Bericht

der sechsten Sitzung

des Landtages zu Laibach

am 30. September 1871.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Dr. Jakob Razlag. — Vertreter der k. k. Regierung: Landespräsident Carl v. Wurzbach-Tannenbergl. — Sämmtliche Mitglieder mit Ausnahme von Sr. fürstbischöflichen Gnaden Dr. Widmer und der Herren Abgeordneten: Kromer, Dr. Suppan, Deschmann, Dr. v. Kaltenegger, Graf Auersperg, Graf Blagaj, Dr. Ritter v. Savinschegg, Franz Rudesch, v. Langer, Graf Thurn, Graf Margheri, Baron Rastern, Baron Apfaltrern, Karl Rudež.

Tagesordnung: 1. Schreiben des k. k. Landespräsidenten wegen Vornahme der Wahl in den Reichsrath. (Beilage 26.) — 2. Bericht des Landesausschusses, betreffend das Gesetz, mit welchem im Nachhange zum § 28, Absatz 8, des Gemeindegesetzes vom 17ten Februar 1866 die Erfolgung von Ehemeldzetteln eingeschränkt wird. (Beilage 28.) — 3. Bericht, betreffend die Landeswaldbau-schule in Schneeberg. (Beilage 25.) — 4. Bericht des Finanzausschusses, betreffend das Präliminare des Krankenhauses, Gebärdenhauses, Findelhauses und Irrenhauses-Fondes pro 1872. (Beilage 24.) — 5. Berichte des Petitionsausschusses.

Inhalt: Siehe Tagesordnung — Petitionen.

Beginn der Sitzung 10 Uhr 40 Minuten.

Deželni glavar potrdi, da zbor sklepati more in prične sejo.

Zapisek zadnje seje se bere slovenski in potrdi. Der Landeshauptmann bestätigt die Beschlussfähigkeit des h. Hauses und eröffnet die Sitzung.

Das Protokoll der letzten Sitzung wird in slovenischer Sprache gelesen und genehmigt.

Jaz imam čestitim gospodom naznaniti dopis visokočastitega gospoda deželnega predsednika, da bodo gospod knezoškof ljubljanski v stolni cerkvi v sredo 4. oktobra t. l. slovesno mašo brali za god presvitlega Cesarja. Toraj so čestiti gospodje poslanci povabljeni vdeležiti se te svečanosti.

Dalje imam naznaniti sledečo peticijo:

Perko Andrej iz Poljan, pripravnik na dunajski živinozdravnišnici, prosi deželne podpore.

(Izroči se finančnemu odseku — wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.)

Peticijski odsek je sklenil, naj se sledeče peticije odstopijo finančnemu odseku:

1. Peticija dijaškega društva graških tehnikov za podporo k napravi ustanove za pogrjneno mizo za revne tehnike;

2. peticija štipendijskega društva c. kr. gozdarske akademije v Mariabrun-u za naklonitev stalne letne podpore;

3. peticija občinskega starešinstva v Ratečah in na Fužinah na Gorenjskem za denarno podporo za napravo vtrijenih bregov ob derečih vodah.

(Se izroče finančnemu odseku — wird dem Finanz-ausschusse zugewiesen.)

Dalje je prišla sledeča peticija izročena po gospodu dr. Costi:

Učitelji postojnskega okraja prosijo za povikšanje svoje plače.

(Izroči se šolskemu odseku — wird dem Schulausschusse zugewiesen.)

Potem je ravnokar prišla peticija, ktero je gospod korar Kramar izročil:

Peticija katoliško-političnega društva za vravnvanje šolske zadeve po zadovoljnosti cerkve in naroda.

(Izroči se šolskemu odseku — wird dem Schulausschusse zugewiesen.)

Dalje vabi dramatično društvo k glediščni predstavi dne 1. oktobra in k vsem drugim, kar se na znanje vzeme.

Zdaj prehajamo na današnji dnevni red.

I. Schreiben des k. k. Landespräsidenten wegen Vornahme der Wahl in den Reichsrath.

(Beilage 26.)

Poslanec dr. Costa:

Stavim predlog, da se to pismo izroči adresnemu ali ustavnemu odseku. (Sprejeto — angenommen.)

II. Poročilo deželnega odbora o postavi s ktero se dodatno k §. 28. odloček 8. občinske postave od 17. februarja 1866 omejuje izdavanje ženitvanjskih oglasnic. (Priloga 28.)

Deželni glavar:

Ker bodem jaz poročal o tej zadevi, bi prosil gospoda namestnika, da bi prevzel tačas predsedovanje. (Predsedovanje prevzame — den Vorsitz übernimmt.)

Deželnega glavarja namestnik Peter Kozler:

Želi kdo besede?

Poročevalec dr. Razlag:

(Ko je prebral poročilo — nach Verlesung des Berichtes:) Jaz si pridržujem še konečno besedo po debati, da nekoliko obširniše razložim današnje stanje občinsko glede na zadevne ženitovanjske oglasnice.

Deželnega glavarja namestnik:

Ker ima ta postava več paragrafov, se prične zdaj občna debata. Kteri želijo govoriti v občni debati, naj se oglasijo.

Poslanec Tavčar:

Jaz prosim besede. Jaz sem se pri občni debati zato za besedo oglasil, da konstatiram, da v obziru cirkvenem je ta postava tako razumeti, da cerkev želi in tudi potrjuje zakon vsakega, kteri nima zadržkov ne po državni in ne po cerkveni postavi, da se tedaj cerkev poteguje za to, da je vsakemu prostovoljno stopiti v sveti zakon. Jaz bi tedaj iz cirkvenega obzira ne bil za to postavo, ali vse druge razmere so v narodnogospodarskem obziru. Občine, države same imajo dostikrat prav obilno nadležnost in obilno težav in veliko revščino, če se sme vsak ženiti ali močiti. In iz tega obzira bom tudi jaz glasoval za to postavo, ne pa iz cirkvenega obzira.

Poslanec dr. Bleiweis:

Prosim besede. Že v eni prvih sesij leta 1864. je prišlo vprašanje na vrsto, ali bi ne bilo treba deželne postave, ki bi omejevala neizmerno prostost ženitovanja. Takrat sem se tudi jaz te razprave vdeležil in odločno zagovarjal, da treba take postave. Bila je v onem zboru precej huda borba; stali so nam nasproti zborniki, ki so trdili, da nikakor ne gre to; drugi spet so trdili, da je le treba. Po pravici se je povdarjalo to, da, če ima občina dolžnost, ubogim svojim živež dajati, tudi mora imeti pravico zabraniti, da ne more stopiti v občinsko zvezo tak, ki jej potem naklada to, kar samo mož in žena storiti ne moreta — to je, skrb za vzdrževanje beraške rodovine. In po veliki večini glasov je leta 1864. obveljal sklep deželnega zbora, da je treba privolitve v ženitev.

Al pozneje, leta 1866., je prišla občinska postava v obravnavo in takrat se je ves ta sklep prezrl in tako je bil zdanji §. 28. črka 8. občinske postave sprejet. Tako je prišlo do tega, da župan mora dati oglasnico, ako se kdo oglasi, da se hoče ženiti.

Deželni odbor, gospoda, pa je imel v preteklih letih mnogo prilik, prepričati se, kako potrebna bi bila deželi postava, ki omejuje preproste ženitve, kajti mnogokrat so glasili taki ljudje se za ženitev, ki so bili brez vsega premoženja in enkrat je celo slep berač prosil take dovolitve. (Veselosť — Heiterkeit.) Deželni odbor, kar more tudi zdanji gospod deželni predsednik potrditi, je bil zato večkrat v silnih zadregah. On je previdel, da bi se moralo odreči ženitovanje temu in unemu, al bil je na postavo vezan. Kaj mu je tedaj ostalo storiti? Druzega ne, kakor to, da je pritožbo beraškega ženina v poročilo dal starešinstvu, misle si, da, če nekoliko zavleče stvar, se bode strast ženitovanja morebiti vlegla pri ženinu. Včasih se je odboru to posrečilo, večidel pa ne.

Po teh zopernih skušnjah je tedaj deželni odbor prišel do tega, da slavnemu deželnemu zboru predlaga to postavo.

Mene je veselilo, da se je prečastiti gospod Tavčar oglasil in konstatiral iz cirkvenega obzira, da ona ne omejuje nikakor ženitev, in veselilo me je zato, da naši nasprotniki ne morejo reči, da cerkev nasprotuje vsaki svobodi, in da tudi „klerikalni zbor,“ kakor nas imenujejo, resnici da, kar resnici gre. Gospod Tavčar je odločno iz cirkvenega stališča povdarjal prostost ženitno in je proti njej le iz ozira socialnega.

Jaz pa moram od treh strani prigovarjati, naj slavni zbor sprejme načrt te postave, kakor pred nami leži. Prvi obzir je obzir na korist marsikteremu ženinu in marsikteri nevesti, ktera v ženitni strasti ne mislita, kaj pride iz tega, če bode iz dveh osob knalu 3, 4, 5 i. t. d. — skleda pa prazna. To je stvar zelo važna. Kader se hoče človek ženiti, takrat je glava njegova polna rajske domišljave; alj kader pridejo skrbi resnega zivljenja, takrat je druga. Potem nastopi nezadovoljnost, prepir in nesrečni zakon. Dolžnost človekoljuba je, kolikor je mogoče, po postavnih poti take nesreče ovirati — ovirati proletarijat.

Drugi obzir je korist občin, sosesk. Te so, ktera morajo potem teška bremena nositi, ker imajo ljudi med seboj, ki si nič ne prislužijo. Naše občine so že tako preobložene z mnogimi bremenii; treba je tedaj, da jih varujemo še večih, in jim ne krajšamo avtonomije po vsiljenih postavah.

Na zadnje bi pa jaz tukaj tudi izobzira moralitete zagovarjal, naj se omeji prostost ženitvanska kolikor zahteva občni blagor, kajti kakor sem že rekel, iz takih zakonov, pri katerih kruha manjka, pride mnogo vrst drugih nesreč, tatvin, goljufij, samomorov, umorov žene in otrok, kakor nam to pričajo vsakdanje žalostneskušnje.

Zato, gospodje, živo priporočam, da sprejmete to postavo. (Pohvala — Beifall.)

Landespräsident:

Betreffend das hierlands bestehende Ehemeldzettelwesen kann ich dem hohen Landtage bestätigen, daß ich in meiner früheren Function als Landeshauptmann in dieser Beziehung den Gemeinden gegenüber einen etwas schwierigen und mißlichen Stand hatte.

Die Gemeindevorstellungen haben sehr häufig aus guten Gründen die Ausfolgung der Ehemeldzettel verweigert; darüber haben nun die Ehebewerber regelmäßig den Recurs an den Landesauschuß ergriffen, welcher natürlich nach den bestehenden Gesetzen die Ausfolgung der Ehemeldzettel nicht verweigern konnte. In Folge dessen habe ich die Gemeindevorstände beauftragt, die Ehemeldzettel auszufolgen. Da geschah es nun sehr häufig, daß die Gemeindevorsteher die Ehemeldzettel doch nicht ausfolgten. Um nun gegen die widerspenstigen Gemeindevorsteher nicht mit Ordnungsstrafen, die ohnehin meistens resultatlos bleiben, vorgehen zu müssen, war ich genöthiget, die Ehemeldzettel selbst ausfertigen zu lassen. In Folge dessen organisirte sich beim Landesauschusse nach und nach ein förmliches Heiratsbureau (Weiterkeit — veselost) und ich habe jährlich wohl hundert solche Ehemeldzettel, und zwar gar oft an Ehebewerber, denen, wenn sie minorenen gewesen wären, das Gericht unbedingt die Zustimmung zur Eingehung der Ehe verweigert hätte, ausfolgen müssen.

Unsere Landgemeinden sind ausnahmslos von der Ueberzeugung durchdrungen, daß nach dem gegenwärtigen

Stand der Bildung unseres Volkes eine Art Bevormundung in dieser Beziehung im Interesse der Ehebewerber sowohl als in jenem der Gemeinden nothwendig wäre. Die Gemeinden wissen den Unterschied zwischen Ehemeldzettel und Eheconsens nicht zu machen und finden es unbegreiflich, wie man Menschen, welche erwiesenermaßen sittenlos, dazu ohne Subsistenzmittel und auch erwerbsunfähig sind, das Heiraten gestatten und in Folge dessen den Gemeinden große, oft unerschwingliche Lasten aufbürden kann.

Für die Gesetzgebung tauchen jedoch bei Abfassung eines derlei Uebelstände beseitigenden Gesetzes große Schwierigkeiten auf. Es ist doch ein unbestreitbares, angebornes Recht jedes eigenberechtigten Menschen, eine Ehe einzugehen. Wenn man nun dieses Recht dadurch beschränken will, daß man dasselbe von der Zustimmung der Gemeindevorstellungen abhängig macht, so stehen dem meiner Ansicht nach gewichtige rechtliche und auch politische Bedenken entgegen; es ist sehr zu beforgen, daß man bei einem solchen Vorgange der Unbilligkeit, der Ungerechtigkeit und der Willkür Thür und Thor öffnet und an die Stelle nur möglicher ein gewisses Uebel setzt. Der Landesauschuß, nach dem Gesetzentwurfe die letzte Instanz in dieser Sache, wird sicherlich gerecht zu Werke gehen; aber in den meisten Fällen wird er nicht in der Lage sein, die persönlichen Verhältnisse aus eigener Ueberzeugung zu kennen; er wird sich daher mit dem begnügen müssen, was die bei der Sache mit interessirten, daher wohl meistens befangenen Gemeindevorstellungen über die Ehebewerber berichten werden.

Weiters ist aber auch das Motiv, welches zur Begründung der Nothwendigkeit dieses Gesetzes hier angegeben wird, nämlich, daß man die Gemeinden vor Lasten, die ihnen unnöthigerweise aufgebürdet werden, bewahren soll, einer Erwägung zu unterziehen.

Ob durch dieses Gesetz dieser gutgemeinte Zweck erreicht werden wird, erscheint mir denn doch zweifelhaft. Es ist bekannt, daß, wenn Jemand einmal heiraten will, es sehr schwer ist, ihn von diesem Gedanken abzubringen. (Weiterkeit — veselost.)

Verweigert man nun den Ehebewerbern die Eingehung der legitimen Ehe, so finden sie andere Mittel und Wege, um zum gewünschten Ziele zu gelangen; sie schließen illegitime Verbindungen. Die Folgen solcher Verbindungen bleiben nun ebenso wenig aus, als wenn die Ehe auf legalem Wege geschlossen worden wäre, und es wird am Ende ein höchst verderbliches Institut ins Leben gerufen — das der wilden Ehe, — welches in unserem Lande, Gott sei Dank, noch nicht bekannt ist, und welches, wenn es in einem Lande einmal Wurzel gegriffen hat, nicht mehr ausgerottet werden kann. Für die Gemeinden würde daraus ein bei weitem größerer Nachtheil erwachsen; die Kinder aus solchen illegitimen Verbindungen würden ihnen noch gewisser und noch schwerer zur Last fallen, als dies bei legal eingegangenen Ehen der Fall wäre.

Bei dieser Sachlage erscheint mir dieses Gesetz mit Rücksicht auf den gegenwärtigen Stand der österreichischen Gesetzgebung und gegenüber den derzeit herrschenden Ansichten als ein Unicum. Nichtsdestoweniger aber werde ich mich bestreben, bei der Regierung die Erlassung eines die Unzulänglichkeiten des bisherigen Ehemeldzettelwesens nach Möglichkeit beseitigenden Gesetzes zu befürworten.

Poročevalec dr. Razlag:

Da je pričujoča postava jako važna za našo deželo, je gotovo, in da bode morebiti marsiktera dežela, ki je v enakih razmerah, posnemala zgled našega sklepa ako

to postavo sprejmemo, je pričakovati. Akoravno je „unikum“ zdajnega postavodajstva, vendar so govorniki dokazali temeljito, da je ta postava potrebna in jako koristna.

Jaz bodem nekoliko razložil iz pravniškega obzira, kar zadeva ženitovanje sploh. Ne samo ena postava zabranjuje ljudem v en dan močiti se, ampak takih postav in upravnih naredeb je veliko. Jaz vašo pozornost obračam na občni državljanski zakonik, kjer §. 53. zabranjuje mladoletnim ženitovanje. V tem paragrafu so še drugi vzroki obširneje povedani, kakor jih navaja naše poročilo, ker naš načrt iz premnogih drugih v občnem državljanskem zakoniku naštetih zadržkov ženitovanja le hoče imeti pomankanje potrebnih dohodkov in slabo obnašanje za zadržek ženitovanja.

Mi imamo še drugih postav, ktere omejujejo svojevoljno kenitovanje. Vzemimo vojno postavo in tudi najdemo, da so predpisi za častnike, kteri le deloma ženitovanje dovoljujejo, ako ravno bi vsaki dokazal varščino, ktera je pri častnikih precej visoka.

Imamo pa tudi upravne naredbe, ktere omejujejo ženitovanje. Da navedem eden primer iz Ljubljane, vam moram povedati, da čuvaji naše jetnišnice se ne smejo vsi ženiti. Dosihmal je smela le ena tretjina se ženiti in ravno pred nekterimi dnevi je prišlo doljenje, da smete dve tretjini oženjeni biti, toraj mora tretja tretjina čakati z ženitvo, dokler na njo ne pride vrsta.

Takih postav je dovolj, ker, kar zadeva javne službe, sploh, predpisi veljajo, kteri postavno omejujejo ženitovanje.

Naša postava, ktero tukaj nasvetuje deželni odbor, ni preostra, ker ustrega našim deželnim razmerom in jo le fakultativna, to je občinski in na zadnje deželni odbor s me odredi ženitovanjsko oglasnico, pa ne mora. In da tudi slavna vlada, ktera pripoznava koristnost te postave, nekoliko se pomiri gledé na to, da bo občinski odbor in na zadnje deželni odbor, kteremu posamezne okolščine niso tako znane, dostikrat enostransko odločil, ker se mora po poročilih občinskega župana razsoditi, obračam pozornost na to, da se tukaj v našem načrtu reče: „pri dokazanem pomanjkanji potrebnih dohodkov ali pri dokazanem slabem obnašanji i. t. d.“

Toraj priporočam slavnemu zboru, da to postavo, ker le, ako se dokáže pomanjkanje potrebnih dohodkov in slabo obnašanje zaročenega, se sme odreči od županstva ženitovanjska oglasnica, in meni se dozdeva, da ta postava ne bode kratila nikogar pravice, ako omejimo ženitve prerevnih in potepuhov; ker, ako ravno se vsak ženiti sme, vendar nikdo nima pravice, na tuje stroške ženiti se.

Toraj nasvetujem, da se predloženi načrt postave sprejme. (Pohvala — Beifall.)

(Pri posebni debati nobeden ne govori in sprejme se vsa postava v 2. in 3. branji — bei der Specialdebatte ergreift niemand das Wort und wird das Gesetz in zweiter und dritter Lesung angenommen.)

(Deželni glavar spet prevzame predsedovanje — der Landeshauptmann übernimmt wieder den Vorsitz.)

III. Poročilo o deželni gozdarski šoli v Šneperk-u.

(Priloga 25.)

IV. Poročilo finančnega odseka o proračunu bolnišničnega, porodnišničnega, najdenišničnega in norišničnega zaklada za leto 1872.

(Priloga 24.)

(III. in IV. predloga obvelja brez razgovora — die III. und IV. Vorlage wird ohne Debatte angenommen.)

V. Poročila peticijskega odseka.

Deželni glavar:

Peticijski odsek je izročil nektere peticije, ki so bile odkazane finančnemu odseku, toraj nima danes poročati, preden druge peticije, namreč zastran gorenjske železnice in kolodvora v Šiški, ne pridejo na vrsto.

Prihodnja seja bode v sredo 4. oktobra t. l. po slovesnej sv. maši, toraj po 11. uri.

Dnevni red je (glej VII. sejo — siehe VII. Sitzung.)

Seja se konča ob 45. minuti črez 11. uro. — Schluß der Sitzung 11 Uhr 45 Minuten.